

Беспаль О.Л., викладач кафедри цивільно-правових і господарсько-правових дисциплін факультету № 2 Національної академії внутрішніх справ, доктор філософії в галузі права

ОСОБЛИВОСТІ ЗМІСТУ ОКРЕМИХ КРИМІНОЛОГІЧНИХ ТЕРМІНІВ ЩОДО СІМЕЙНОГО НАСИЛЬСТВА

Проблема насильства в сім'ї існує в будь-якій країні світу, незалежно від соціально-економічного, культурного розвитку держави. В Україні, як і в багатьох зарубіжних країнах, спостерігається тенденція до збільшення кількості випадків застосування насильства в сфері сімейних відносин.

Питання насильства (в тому числі сімейного і насильства по відношенню до неповнолітніх) були предметом наукових досліджень як вітчизняних, так і зарубіжних вчених, зокрема Асанової Н.К., Вітвіцької В.В., Гуміна О.М., Джузи О.М., Зазимко О.В., Ільяшенка О.М., Корецького Д.А., Кочемировської О.О., Крамаренка Л.Д., Крижної Л.В., Левицької Л.В., Мілованова С.Б., Підюкова П.П., Пономарьова П.Г., Савки І.О., Самілика Г.М., Самченко М.Ю., Щербини- Прилуки В.М., Ходоренко А.А. та інших.

Однак, незважаючи на активну наукову розробку проблеми протидії насильству в сфері сімейних відносин, в даний час не вироблені єдині підходи до з'ясування розуміння і тлумачення досить поширених понять і категорій. Їх з'ясування ускладнюється не тільки через різний підхід до їх дефініції, а й через не зовсім вдале їх нормативне визначення.

Тому, метою даної роботи є дослідження понять «сімейні злочини» і «побутові злочини», аналіз і узагальнення чинного законодавства та законопроекту про сімейне (домашнє) насильство і на їх підставі дати власне визначення поняття «насильницькі посягання в сфері сімейних відносин».

У Законі України «Про попередження насильства в сім'ї» (далі - Закон) вперше на законодавчому рівні було визначено поняття «насильство в сім'ї», під яким розуміють будь-які

умисні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного спрямування одного члена сім'ї по відношенню до іншого члена сім'ї, якщо ці дії порушують конституційні права і свободи члена сім'ї як людини та громадянина і наносять йому моральну шкоду, шкоду його фізичному чи психічному здоров'ю [1].

Але, таке законодавче визначення породжує певні неточності і дискусії. Так, в даному Законі передбачено вчинення насильства в сім'ї тільки шляхом активних дій. Однак, виникає питання: у випадку, якщо батьки довго не даватимуть малолітній дитині їжу (має місце бездіяльність), в результаті чого дитина вмирає, то дане діяння (виходячи із законодавчого визначення) не є «насильством в сім'ї»? Вважаємо, що з таким визначенням «насильство в сім'ї», яке міститься в Законі, не охоплюються всі насильницькі злочини, що вчиняються в сімейній сфері. Тому потрібно зауважити, що, як правило, насильство відбувається шляхом активних дій особи, однак можуть бути випадки, коли насильство відбувається і шляхом пасивної поведінки.

З огляду на недосконалість чинного Закону України, урядом був розроблений законопроект «Про запобігання та протидію домашньому насильству» (№2539) (далі - Законопроект), який зареєстрований у Верховній Раді України від 14 березня 2013 року. В даному Законопроекті запропоновано замінити поняття «насильство в сім'ї» на поняття «домашнє насильство», під яким слід розуміти «будь-які протиправні дії фізичного, сексуального, психологічного чи економічного характеру, вчинені щодо члена своєї сім'ї або особи, з яким існують або існували сімейні відносини, зокрема колишнє подружжя за умови спільного проживання, у тому числі жорстоке поводження з дитиною в сім'ї, а також посягають на права, свободи і законні інтереси особи, наносять йому фізичну, моральну чи матеріальну шкоду або створюють загрозу заподіяння такої шкоди» [2].

Однак, дане визначення також не є досконалим, наприклад, необхідно звернути увагу на коло осіб, які захищаються цим Законопроектом, до якого належить і

«колишнє подружжя за умови спільного проживання». Дане твердження є спірним, оскільки значно обмежує сферу застосування даного положення, а саме: особи, які на момент вчинення злочину не проживали разом, наприклад, колишнє подружжя. Тому, пропонуємо не прив'язувати факт скоєння даного виду насильства до місця скоєння злочину і, можливо, варто залишити поняття, яке міститься в чинному Законі, а саме «насильство в сім'ї» (з певним доопрацюванням).

Щодо поняття «сімейна злочинність», то в юридичній літературі, крім зазначеного поняття, використовуються терміни «сімейно-побутова злочинність», «злочинність у сфері сім'ї», «домашнє насильство», «злочини в сфері сімейних відносин», «злочини в сфері особистісно-побутових відносин», «побутові злочини» та інші.

Перш за все необхідно з'ясувати суть понять «побутові злочини» і «сімейні злочини» («злочини в сфері сімейних відносин»). Так, поняття «побутова злочинність» походить від терміну «побут». В юридичній літературі і в цьому понятті немає єдиної думки, кожен з авторів відносить до сфери побуту найрізноманітніші елементи даних відносин.

Так, за Корецьким Д. «сфера побуту» - це сукупність виробничих територій і неробочого часу індивідів, в якому вони задовольняють свої матеріальні і духовні потреби - у відпочинку і відновленні сил, підтримці здоров'я, спілкуванні, встановленні та розвитку сімейних відносин, вихованні дітей, проведенні дозвілля, розвагах, освоєнні культури і духовних благ з метою формування гармонійно розвиненої особистості [3, с. 7].

Крупка Ю.М. визначив «побутовий насильницький злочин» як суспільно небезпечне і протиправне діяння, яке посягає на життя і здоров'я людини та виникає на ґрунті особистісно-побутових відносин злочинця і потерпілого [4, с. 8]. Однак, з таким визначенням важко погодитися, оскільки побутові насильницькі злочини посягають не тільки на життя і здоров'я людини, а й на інші цінності, наприклад, статеву свободу та статеву недоторканість.

Таким чином, поняття «побутові злочини» є ширшим поняттям, ніж «сімейні злочини» («злочини в сфері сімейних

відносин»), оскільки, як справедливо зазначає Самченко М.Ю. «Побут являє собою сукупність невиробничих відносин сімейно-побутового, комунально-побутового, дозвільно-побутового і виробничо-побутового характеру, що виникають з приводу задоволення матеріальних і духовних потреб людини» [5, с. 449]. Тобто, вони охоплюють крім чисто сімейних відносин (на відміну від злочинів в сфері сімейних відносин), також відносини, що складаються між сусідами по квартирі, будинку, між колегами по роботі (виробничий побут), між однокласниками (одногрупниками, однокурсниками), педагогами і учнями тощо.

Отже, під «насильницьким посяганням у сфері сімейних відносин» необхідно розуміти суспільно небезпечне, винне, протиправне діяння, вчинене щодо члена своєї сім'ї або особи, з яким існували сімейні відносини, яке посягає на права, свободи і законні інтереси особи, завдає йому фізичний, моральної чи матеріальної шкоди або створює загрозу заподіяння такої шкоди.

Список використаних джерел

1. Закон України [«Про попередження насильства в сім'ї»](#) від 15.11.2001 р. №2789-III.
2. Проект Закону «Про запобігання та протидію домашньому насильству» від 14.03.2013 [№2539](#) [Електронний ресурс]. - Режим доступу: http://w1.c1.rada.gov.ua/pls/zweb2/webproc4_1?pf35П=46129
3. Корецкий Д. Тяжкие бытовые преступления и их предупреждение: Учеб. пособ. // МВД СССР. Высш. юрид. заоч. школа. - М.: 1989 р. - 84с.
4. Крупка Ю.Н. Криминологические проблемы предупреждения насильственных преступлений, совершаемых в сфере лично-бытовых отношений: Автореф. дис.... канд. юрид. наук: 12.00.08 // КГУ им.Т.Г.Шевченко. - Киев: - 1 985 р. - 23 с.
5. Самченко М.Ю. Сутність поняття «сімейно-побутове насильство над неповнолітніми» / М.Ю. Самченко // Науковий вісник Львівського державного університету внутрішніх справ: серія юридична. - 2010. - №2. - С.443-451.